

Vabariigi Valitsuse määruse „Teose autoritele makstava tasuga seotud Vabariigi Valitsuse määruste muutmine“ eelnõu seletuskiri

1. Sissejuhatus

Vabariigi Valitsuse 11. veebruari 2005. a määrus nr 29 “Rahvaraamatukogudest teose laenutamise eest autorile makstava tasu jaotamise määrad, tasu arvutamise ja väljamaksmise alused ning kord” (edaspidi *laenutushüvitise määrus*) on kehtestatud autoriõiguse seaduse (edaspidi *AutÕS*) § 13³ lõike 6 alusel. Laenutushüvitise määrus kehtestab rahvaraamatukogudest raamatute laenutamise eest teksti, tõlke ja kunstilise vormi autorile makstava tasu jaotamise määrad, tasu arvutamise ja väljamaksmise alused ning korra.

Vabariigi Valitsuse 13. juuli 2006. a määrus nr 159 “Teose reprograafilise reprodutseerimise tasu ilukirjanduse ning teadus- ja õppekirjanduse autorite ja kirjastajate vahel jaotamise määrad ning tasu maksmise kord” (edaspidi *reprohüvitise määrus*) on kehtestatud AutÕS § 27¹ lõike 6 alusel. Reprohüvitise määrus kehtestab isiklikuks otstarbeks (AutÕS § 17) ja õppeasutustes tehtavate paljunduste (AutÕS § 19 punkt 3) eest ilukirjanduse ning teadus- ja õppekirjanduse autorite ja kirjastajatele makstava tasu jaotamise määrad, tasu arvutamise ja väljamaksmise alused ning korra.

Tasude väljamaksmisega tegeleb Sihtasutus Autorihüvitusfond (edaspidi *AHF*), mille asutajateks on mittetulundusühingud Eesti Kirjanike Liit, Eesti Kirjastuste Liit ja Eesti Kujundusgraafikute Liit.

Kultuuriministeerium on eraldanud AHF-ile igal aastal riigieelarvelisi vahendeid tasude maksmiseks. 2023. aastal jaotati laenutushüvitisteks 500 000 eurot. Helisalvestiste ja videote laenutuste eest eraldati vastavatele kollektiivse esindamise organisatsioonidele kokku 4889,40 eurot. Raamatute laenutuste eest jaotati 1675 autori ja autoriõiguste omaja vahel 495 110,60 eurot.

Reprohüvitisteks jaotati 100 000 eurot, mis jagunes 50 % kirjastajatele, 20% õppe- ja teaduskirjanduse ning 30 % muu kirjanduse autoritele. Hüvitus arvestati välja 1675 autorile ja 64 kirjastajale.

2024. aastal oli laenutushüvitise eelarve 1 435 181 eurot. Helisalvestiste ja videote laenutuste eest eraldati vastavatele kollektiivse esindamise organisatsioonidele kokku 12 972 eurot. Raamatute laenutuste eest jaotati 1768 autori ja autoriõiguste omaja vahel 1 422 209 eurot¹.

AHF tegi Kultuuriministeeriumile ettepaneku algetada ülalnimetatud kahe määruse muutmine. Eelnõuga täpsustakse teose kujunduse autorile makstava tasu osakaalu ja muudetakse tasu väljamaksmise korda.

Kuivõrd muudatused on seotud autorile (ja teise määruse puhul ka kirjastajale) tasu maksmisega ja muudatused on mõlema määruse puhul analoogsed, on mõistlik seda teha ühe Vabariigi Valitsuse määrusega.

Määruse eelnõu ja seletuskirja on koostanud Kultuuriministeeriumi kunstide osakonna kirjandusnõunik Asta Trummel (asta.trummel@kul.ee; 628 2223), kultuuriväärtuste osakonna raamatukogunõunik Ülle Talihärm (ulle.taliharm@kul.ee, 628 2244) ning õigus- ja haldusosakonna õigusnõunik Siiri Pelisaar (siiri.pelisaar@kul.ee; 628 2225).

¹ <https://ahf.ee/teated/>

2. Eelnõu sisu ja võrdlev analüüs

Eelnõu koosneb kolmest paragrahvist.

Eelnõu §-ga 1 muudetakse laenutushüvitise määrust ja paragrahv koosneb kolmest punktist.

Punktiga 1 lisatakse tasu jaotamise määrasid reguleerivasse sättesse Eesti Kujundusgraafikute Liidu ettepanekul täpsustus, mille kohaselt teose kujunduse autorile (kujundajale) määratakse tasu suurusega 1/3 kunstilise vormi autorile määratud tasust. See muudatus väärtustaks illustraatorite originaalloomingu panust ja tõstaks esile ka kujundusi, mida raamatute hindamisel tähelepanelikult jälgitakse ja mis tegelikult tagab peale visuaalse esteetika ka mõnusa lugemiselamuse.

Punktiga 2 täpsustatakse avalduse esitamise korda. Kehtiva määruse § 5 lõike 3 kohaselt arvutatakse avalduse alusel autorile tasu 3 aasta jooksul. Pärast nimetatud tähtaja möödumist võib autor esitada uue avalduse.

AHF-i ettepanekul on asendatud avalduse 3-aastane kehtivus miinimumtasu arvestamise ja maksmise korraga. Eelnõu kohaselt kehtib avaldus tähtajatult. Algselt oli plaan sõnastada muudatus nii, et autorile, kelle teose laenutamise eest ei kogune arvestusperioodi eest miinimumtasu, esitab arvestusperioodi lõppedes uue avalduse, aga sellest kavast siiski loobuti. Avaldus kehtib tähtajatult ka nende autorite puhul, kelle teoseid vähem laenutatakse, sest ei ole põhjendatud autoritele seada erinevaid reegleid. See muudaks süsteemi ebaselgemaks ja ebavõrdseks.

Punktiga 3 sõnastatakse tasu väljamaksmise korda reguleeriv säte (§ 6) uuel kujul.

§ 6 lõike 1 kohaselt makstakse tasu välja üks kord aastas ja kantakse autori pangakontole iga aasta 1. juuliks, välja arvatud lõikes 2 sätestatud juhul.

Lõike 2 kohaselt, kui autorile kalendriaastas väljamaksmisele kuuluv tasu on väiksem kui 10 eurot, makstakse autorile tasu välja 10 euro suuruse summa täitumisel, kuid mitte hiljem kui kolm aastat pärast avalduse esitamist. Kui kolm aastat pärast avalduse esitamist on tasu väiksem kui 10 eurot, makstakse autorile nende aastate laenutuste eest arvestatud tasu. Pärast tasu väljamaksmist algab autorile väljamakstava tasu arvestusperiood uuesti.

Väiksemate summade väljamaksmine ei ole kulutõhus. Alampiiri seades püüame vähendada AHFi halduskoormust.

AHF-i andmetel jäi 2023. aasta laenutushüvitise jaotuses 164 autori (10%) hüvitis alla 5 euro ja 289 (17%) hüvitis alla 10 euro. Kokku sai raamatute laenutuste eest hüvitist 1768 autorit. Alampiiri seadmisel oleme võtnud eeskujuks Soome süsteemi. Soomes tegeleb laenutushüvitistega asutus nimega Sanasto² ja ka seal on tasu väljamaksmisel 10-eurone alampiir. Soomes ei maksta perioodi lõppedes autoritele alla alampiiri arvestatud summasid välja. Sanasto kasutab seda raha muudeks autorite hüvanguks kokku lepitud tegevusteks.

Lõike 3 kohaselt on tasu väljamaksjal õigus arvata tasust maha tasu maksmisega seotud kulutused. Sama säte on ka kehtivas õiguses.

Lõike 4 kohaselt võivad audiovisuaalsete teoste ja fonogrammide autoritele makstavast tasust tasu väljamaksja ja autoreid esindav kollektiivse esindamise organisatsioon maha arvata tasu maksmisega

² <https://www.sanasto.fi/tilitysperiaatteet/>

seotud kulutused, kuid kokku mitte rohkem kui 15% väljamaksmisele kuuluvast tasust. Sama säte on ka kehtivas õiguses.

Eelnõu §-ga 2 tehakse muudatused ka reprohüvitise määruks. Reprohüvitise määruks lähtub autorite tasu jaotamisel samadest reeglitest kui laenutushüvitise määruks. Sellest tulenevalt viiakse ka reprohüvitise määruksesse sisse samasisulised muudatused. Tasu jaotamise ja väljamaksmise sarnased reeglid võimaldavad ühildada mõlema hüvitise administreerimist ja autorid peavad esitama ainult ühe avalduse, mis kehtib mõlema hüvitise taotlemisel. Ühe avalduse esitamise praktika on toiminud aastast 2009.

Eelnõu § 2 koosneb kolmest punktist.

Punktiga 1 lisatakse tasu jaotamise määrasid reguleerivasse sättesse Eesti Kujundusgraafikute Liidu ettepanekul täpsustus, mille kohaselt teose kujunduse autorile (kujundajale) määratakse tasu suurusega 1/3 kunstilise vormi autorile määratud tasust.

Punktiga 2 täpsustatakse avalduse esitamise korda. Kehtiva määruks § 5 lõike 2 kohaselt arvutatakse avalduse alusel tasu 3 aasta jooksul. Pärast nimetatud tähtaja möödumist võivad autor ja kirjastaja esitada uued avaldused. Muudatuse kohaselt kehtib avaldus tähtajatult.

Punktiga 3 sõnastatakse tasu väljamaksmise korda reguleeriv säte (§ 6) uuel kujul.

Lõike 1 kohaselt makstakse tasu välja üks kord aastas ning kantakse autori või kirjastaja pangakontole iga aasta 31. detsembriks, välja arvatud lõikes 3 sätestatud juhul. Pärast 15. aprilli esitatud avalduse puhul tehakse väljamakse järgmise aasta 31. detsembriks, välja arvatud lõikes 3 sätestatud juhul.

Lõikega 3 kehtestatakse sama põhimõte nagu laenutushüvitise määruks muudatustes. Kui autorile ja kirjastajale kalendriaastas väljamaksmisele kuuluv tasu on väiksem kui 10 eurot, makstakse autorile ja kirjastajale tasu välja 10 euro suuruse summa täitumisel, kuid mitte hiljem kui kolm aastat pärast avalduse esitamist. Kui kolm aastat pärast avalduse esitamist on tasu väiksem kui 10 eurot, makstakse autorile ja kirjastajale nende aastate laenutuste eest arvestatud tasu. Pärast tasu väljamaksmist algab väljamakstava tasu arvestusperiood uuesti.

Lõike 4 kohaselt on tasu väljamaksjal õigus arvata tasust maha tasu maksmisega seotud kulutused. Sama säte on ka kehtivas õiguses.

Eelnõu § 3 kohaselt rakendatakse määrust 2025. aasta 1. jaanuarist.

3. Eelnõu terminoloogia ja vastavus Euroopa Liidu õigusele

Eelnõus ei ole kasutusele võetud uusi termineid. Eelnõu vastab Euroopa Liidu õigusele.

4. Määruks mõjud

Määruksiga täpsustatakse teose kujunduse autorile makstava tasu määra. Lisaks muudetakse tasu väljamaksmise avalduse esitamise korda ning tasu väljamaksmise aluseid ja korda, eesmärgiga teha need nii autorile kui väljamaksjale mõistlikumaks. Seega on muudatuse sihtrühmaks autorid ja reprohüvitise määruks puhul ka kirjastajad ning väljamaksja (AHF).

Autori esitatud avaldus hüvitise maksmiseks kehtiks muudatuse kohaselt tähtajatult, muutes süsteemi autoritele mugavamaks. See ennetab olukorda, et senise kolme aastase avalduse kehtivuse lõppedes võib uue avalduse esitamine hoopis ununeda ja nii jääks ka hüvitis saamata.

Viiakse sisse miinimumtasu maksmise kord, mis korrastab süsteemi üldist toimimist ja vähendab AHF-i halduskoormust tasude ja avalduste menetlemisel. Kuivõrd kaotatakse ära iga 3 aasta tagant avalduse esitamise nõue, võib AHFi autorite nimekirja jääda isikuid, kes ei saa miinimumtasu või kellel teoseid üldse ei laenutata. Samas puudub alus autorite ebavõrdseks kohtlemiseks.

5. Määruse rakendamisega seotud tegevused, vajalikud kulud ja määruse rakendamise eeldatavad tulud

Täiendavaid kulutusi määruse rakendamiseks ei tehta.

6. Määruse jõustumine

Määrus jõustub üldises korras. Määrust rakendatakse 2025. aasta 1. jaanuarist.

7. Eelnõu koostöölastamine

Eelnõu esitatakse koostöölastamiseks Justiitsministeeriumile ning arvamuse avaldamiseks Sihtasutusele Autorihüvitusfond ja mittetulundusühingutele Eesti Kirjanike Liit, Eesti Kirjastuste Liit ning Eesti Kujundusgraafikute Liit.